

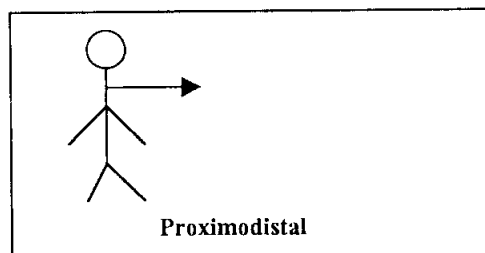
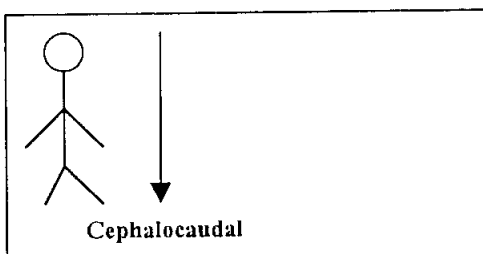
บทที่ 3

พัฒนาการของเด็กประถมศึกษา

เด็กประถมศึกษาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 6-12 ปี หากเปรียบเทียบกับหลักจิตวิทยา พัฒนาการจัดเป็นวัยเด็กตอนกลาง (6-10 ปี) และวัยเด็กตอนปลายหรือระยะแรกรุ่น (11-13 ปี) ในช่วงนี้จะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายประการในตัวเด็ก เด็กแต่ละคนมีแบบแผนและลำดับขั้นของพัฒนาการที่แตกต่างกัน

หลักของพัฒนาการ

1. พัฒนาการจะเป็นไปตามแบบแผนของพัฒนาการและหลักการอันเดียวกัน ทำให้สามารถทำนายได้ว่าจะเกิดพฤติกรรมพื้นฐานขึ้นเมื่อใด เช่น เด็กส่วนมากจะคว่ำก่อนจะคลาน จะนั่งก่อนที่จะยืน เดิน และวิ่ง เด็กสามารถใช้กล้ามเนื้อใหญ่ก่อนที่จะใช้กล้ามเนื้อย่อย หรือสามารถเขียนวงกลมก่อนเขียนรูปลี่เหลี่ยมได้
2. พัฒนาการจะเริ่มจากส่วนใหญ่ไปหาส่วนย่อย เช่น เด็กสามารถใช้แขนก่อนใช้มือ หรือเด็กสามารถกำมือก่อนการใช้นิ้วมือหยิบดินสอได้ เป็นต้น
3. พัฒนาการจะมีทิศทางเฉพาะของตน พัฒนาการเริ่มจากส่วนบนลงเป็นส่วนล่าง (Cephalocaudal) เช่น จากหัวไปสู่ลำตัว และเท้า นอกจากนี้พัฒนาการจะเริ่มจากแกนกลางไปสู่ด้านข้าง (Proximodistal) โดยพัฒนาการจะเริ่มจากแกนกลางของลำตัว ไปสู่บ่า แขน มือ ข้อมือ และนิ้วมือ เป็นต้น

4. พัฒนาการเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง พัฒนาการของเด็กในระยะหนึ่งจะเป็นรากฐานของพัฒนาการในระยะต่อไปด้วย เช่น เด็กที่ได้รับอาหารไม่เพียงพอในวัยเด็กจะมีผลให้ร่างกายและจิตใจของเด็กไม่เจริญเท่าที่ควร บุคลิกลักษณะหรือพฤติกรรมของเด็กที่เปลี่ยนแปลงไปอาจเนื่องมาจากการได้รับความตึงเครียดจากสิ่งแวดล้อมทางบ้านอยู่เสมอ

5. พัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกัน เช่น เด็กบางคนพูดช้า บางคนพูดเร็ว บางคนเดินช้า บางคนเดินเร็ว ความพร้อมในการอ่าน เขียน ก็มีความแตกต่างกันขึ้นกับความพร้อมภายใน ตัวเด็กแต่ละคน

6. อัตราพัฒนาการของส่วนต่างๆ ในร่างกายจะแตกต่างกัน เช่น ในวัยเด็กสมองจะมีอัตราการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ขนาดของสมองจะมีอัตราการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วง 3 ปีแรก และจะเจริญถึงขีดสุดเมื่ออายุประมาณ 6-8 ปี ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการจะมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ส่วนกล้ามเนื้อ แขน ขา จะมีอัตราการเจริญเติบโตที่ช้ากว่าสมอง

7. อัตราพัฒนาการในแต่ละช่วงอายุ แม้มันคน ๆ เดียวกัน จะต่างกัน เช่น วัยเด็กเปลี่ยนแปลงมาก วัยผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงช้า

8. พัฒนาการทุกด้านมีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบถึงกัน พัฒนาการทางร่างกายสติปัญญา จิตใจ-อารมณ์ สังคม และคุณธรรม ล้วนมีความสัมพันธ์กัน และต้องส่งเสริมให้พัฒนาไปพร้อมกันทุก ๆ ด้าน เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะส่งผลให้พัฒนาการทางอารมณ์และสังคมบกพร่องได้

ธรรมชาติ ความต้องการ และความสนใจของเด็กประถมศึกษา

ธรรมชาติของเด็กประถมศึกษา (อายุ 6-12 ปี) พอสรุปได้ดังนี้ (วัลนิภา ฉลากบาง, 2535, 2-3)

1. เด็กเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบสำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ช่างซัก ช่างถาม เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง
2. มีความสนใจระยะสั้น ไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบมีกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง
3. เด็กเรียนรู้จากการเล่น การเล่นเกมเป็นกิจกรรมตามธรรมชาติของเด็กที่ทำให้

เด็กมีความสุขสนุกสนานและเกิดการเรียนรู้

4. ชอบทำงานเป็นกลุ่ม ดังนั้น เพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อเด็กเป็นอันมาก

5. ชอบการแข่งขัน การแข่งขันจะกระตุ้นความสนใจ ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการการยอมรับ

6. ชอบแสดงตนหรือแสดงความสามารถ เด็กจะมีความสุขถ้าได้มีโอกาสแสดงความสามารถ หรือได้รับคำยกย่อง ชมเชย

7. ต้องการมีส่วนร่วมวางแผนและทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ควรเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็น หรือร่วมกิจกรรมตามความถนัดและความสามารถของเด็ก จะทำให้เด็กมีความสุขและเป็นการปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย

8. เด็กแต่ละคนมีแบบฉบับการพัฒนาความคิดรวบยอดเป็นของตนเอง เด็กแต่ละคนจึงต่างกัน การปฏิบัติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กจึงควรต่างกันด้วย

9. เด็กสนใจการอ่าน การพูด ชอบใช้จินตนาการ การอ่านมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก การพูดจะช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้ดีขึ้น เข้าใจความคิด ความรู้สึกคนอื่น และทำให้ผู้อื่นเข้าใจความรู้สึกเด็ก

10. ต้องการความสำเร็จและฐานะในสังคม ความต้องการนี้ผลักดันให้เด็กทำกิจกรรมหลายอย่าง พยายามที่จะทำดี หรือทำงานยาก ๆ ให้สำเร็จมากขึ้น

ความต้องการของเด็กประถมศึกษา

เด็กมีความต้องการหลายประการ หากความต้องการของเด็กไม่ได้รับการตอบสนองจะทำให้เด็กมีอารมณ์ตึงเครียดและเกิดความคับข้องใจ และเกิดทัศนคติที่ไม่ดี

ความต้องการที่จำเป็นของวัยเด็กตอนกลาง (6-10 ปี) สรุปได้ดังนี้

1. ความต้องการทางกาย เช่น การนอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอ อาหารที่มีคุณค่า เป็นต้น

2. ความต้องการทางด้านจิตใจ-อารมณ์ และสังคม ได้แก่

2.1 ความรักและความอบอุ่น

2.2 ความเป็นอิสระ และปลอดภัย

2.3 การเป็นเจ้าของ และมีเจ้าของเพื่อให้เกิดความอบอุ่นใจ

- 2.4 การมีเพื่อนเล่นและทำกิจกรรม
- 2.5 การเรียนรู้อย่างกว้างขวางทั้งตนเองและสิ่งแวดล้อม
- 2.6 ความสำเร็จและการยอมรับ
- 2.7 ความสนุกสนาน

ความต้องการที่จำเป็นของวัยเด็กตอนปลาย (11-13 ปี) สรุปได้ดังนี้

1. ความต้องการทางกาย เช่น การพักผ่อนอย่างพอเพียง อาหารที่มีคุณค่า และการเล่นกีฬาเพื่อพัฒนาทักษะ
2. ความต้องการทางจิตใจ เช่น
 - 2.1 ความรัก ความอบอุ่น และการยอมรับเป็นสมาชิกกลุ่ม
 - 2.2 ความอิสระ เป็นตัวของตัวเอง
 - 2.3 ความปลอดภัย
 - 2.4 ความเข้าใจ ความเห็นใจ ไม่ชอบการลงโทษทางกายและการวิพากษ์วิจารณ์

ในแง่ลบ

- 2.5 คำแนะนำและความช่วยเหลือ
- 2.6 การแสดงความคิดเห็นเริ่มสร้างสรรค์

ความสนใจเด็กประถมศึกษา

1. การเล่นและกีฬา การเล่นจัดเป็นความสนใจอันดับแรกของเด็ก นักจิตวิทยาเชื่อว่าการเล่นเป็นการบำบัดเด็กที่มีความบกพร่องทางอารมณ์และพฤติกรรมได้ (Play Therapy) ลักษณะการเล่นของเด็กพอสรุปได้ดังนี้

- อายุ 6 ปี - เล่นรวมกันทั้งหญิงและชาย ชอบเล่นเป็นกลุ่ม
- อายุ 7 ปี - เริ่มเล่นแยกเพศ ชอบเล่นกลางแจ้ง
- อายุ 8 ปี - ชอบเล่นเป็นหมู่คณะและเล่นแยกเพศชัดเจน ชอบการแสดง

ละคร การออกกำลังกาย สนใจกีฬา

2. การอ่าน เด็กในวัยนี้มีความสนใจในการอ่านแตกต่างกัน ดังนี้

- อายุ 6 ปี - เริ่มอ่านหนังสือตามความสามารถของเด็ก ขึ้นอยู่กับหนังสือที่มีอยู่ และแรงกระตุ้นจากผู้ใหญ่

อายุ 7-8 ปี - ชอบอ่านเรื่องผจญภัย และสัตว์

อายุ 9-11 ปี - ชอบอ่านเรื่องผจญภัย ตื่นเต้นลึกลับ ธรรมชาติ ความกล้าหาญ
ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา เครื่องบินและสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ

3. การฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ และดูภาพยนตร์

พัฒนาการของเด็กประถมศึกษา

เด็กวัยนี้เรียกว่า “วัยเรียน” (School Age) เพราะเป็นวัยที่เด็กเข้าโรงเรียน เด็กจึงต้องปรับตัวมากขึ้น สังคมของเด็กจะกว้างขึ้น หากเด็กได้รับการฝึกฝนในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญามาก่อนบ้างก็จะช่วยให้เด็กปรับตัวได้ง่ายขึ้น มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งต่าง ๆ

พัฒนาการทุกด้านของเด็กวัยนี้มีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กโดยตรง ดังนั้น เด็กควรได้รับการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน เพื่อช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ วัยนี้จึงควรได้รับการเอาใจใส่เป็นพิเศษเช่นเดียวกับเด็กวัยอื่น ๆ

พัฒนาการโดยทั่วไปแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ

1. พัฒนาการทางร่างกาย หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตของร่างกาย ทั้งในส่วนที่เป็นกล้ามเนื้อ โครงกระดูก และอื่น ๆ

2. พัฒนาการทางอารมณ์ หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงของอารมณ์และความเหมาะสมของการแสดงอารมณ์

3. พัฒนาการทางสติปัญญา หมายถึง ความเจริญเติบโตของสมอง ความสามารถของการคิดหาเหตุผล การคิดแก้ปัญหา รวมทั้งพัฒนาการทางภาษา

4. พัฒนาการทางสังคม หมายถึง การรู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น การรู้จักปรับตัว การให้ความร่วมมือ การรับฟังความคิดเห็นคนอื่น เป็นต้น

1. พัฒนาการทางร่างกาย

โดยทั่วไปแล้วลักษณะทางกายของเด็กวัยนี้จะมีหน้าตาไม่น่ารัก ไม่น่าสนใจเหมือนวัยเด็ก เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะต่าง ๆ บนใบหน้า แขนขางจะยาวมากขึ้น เมื่อเด็กอายุ 6 ปี อัตราความเจริญเติบโตจะช้าลงกว่าเดิมเล็กน้อยแต่ก็เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ใน

ระยะเวลาอายุ 6-10 ปี โดยเฉพาะ เด็กชายจะสูงกว่าเด็กหญิงเล็กน้อย แต่เมื่ออายุ 10-15 ปี เด็กหญิงจะสูงกว่าเด็กชาย ในเรื่องน้ำหนักก็เช่นเดียวกับส่วนสูง แต่ในเวลา 1 ปีต่อมา เด็กชายจะเจริญรุดหน้าเด็กหญิงไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดก็จะโตกว่าทุกอย่าง

ในด้านกระดูกและฟันนั้น เด็กหญิงอายุ 6 ปี จะมีพัฒนาการทางกระดูก เท่ากับเด็กชายอายุ 7 ปี แม้ว่าเด็กชายจะมีน้ำหนักมากกว่าเด็กหญิงก็ตาม เมื่ออายุประมาณ 6 ปี ฟันน้ำนมก็จะเริ่มหัก ฟันแท้ก็จะเริ่มขึ้น จึงควรระมัดระวังในเรื่องความสะอาดของฟัน ให้มาก

เด็กวัยนี้จะรับประทานมากทำให้มีพลังมาก ไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบทำกิจกรรม และเปลี่ยนกิจกรรมบ่อย ๆ บางครั้งขาดความรอบคอบและความระมัดระวัง ทำให้ประสบ อุบัติเหตุเสมอ ๆ พัฒนาการทางร่างกายของเด็กขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่อไปนี้

1. อาหารมีคุณภาพและปริมาณมากพอ และการพักผ่อนที่พอเพียง
2. การออกกำลังกายและการเล่น จะช่วยให้เด็กควบคุมการใช้กล้ามเนื้อ และการทรงตัวได้ดีขึ้น

ในช่วงวัยเด็กตอนปลาย (อายุ 11-13 ปี) นั้น เป็นช่วงคาบเกี่ยวระหว่าง วัยเด็กกับวัยรุ่น เด็กหญิงจะเข้าสู่วัยแรกรุ่นเร็วกว่าเด็กชายประมาณ 1-2 ปี เด็กหญิงจะเป็น วัยแรกรุ่นตั้งแต่อายุ 11 ปี และ 12 ปีในเด็กชาย เด็กวัยนี้มีความเจริญเติบโตและการ เปลี่ยนแปลงหลายประการทั้งทางร่างกายและจิตใจ เด็กเริ่มมีความกังวลเกี่ยวกับความ เปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเพศ และการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่ ช้าหรือเร็วกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกัน ทำให้รู้สึกว่าคุณไม่เหมือนกับเพื่อน

โรงเรียนควรช่วยส่งเสริม ดังต่อไปนี้

1. การเล่น หรือการทำกิจกรรม ควรมีระยะเวลาสั้น ๆ และไม่หักโหมจน เกินไป ต้องมีกิจกรรมสลับกับการพักผ่อนให้เหมาะสม เด็กวัยนี้ต้องการทำกิจกรรมต่าง ๆ มาก ไม่ชอบนั่งเฉย ๆ เพราะเด็กกำลังพัฒนาความสามารถทางร่างกายให้ดีขึ้น
2. ในชั้นประถมต้นนั้น กิจกรรมต่าง ๆ ควรเริ่มจากกล้ามเนื้อส่วนใหญ่ เช่น แขน ขา การทรงตัว นั่ง เดิน ยืน วิ่ง แล้วจึงค่อย ๆ เพิ่มความละเอียดของงานมาก ขึ้นเพื่อให้เด็กฝึกกล้ามเนื้อย่อย เช่น มือ นิ้วมือ ข้อมือ และการประสานงานของกล้ามเนื้อ

มือ และตา

3. ความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายช่วงวัยเด็กตอนปลาย (11-13 ปี) มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ ดังนั้น เด็กจึงควรได้รับความช่วยเหลือให้สามารถควบคุมอารมณ์ และปรับปรุงแก้ไขตนเองอยู่เสมอ

2. พัฒนาการทางอารมณ์

อารมณ์ คือ การแสดงออกของความต้องการที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน เด็กวัยนี้พร้อมที่จะเรียนรู้การควบคุมอารมณ์ และระบายอารมณ์ในลักษณะที่สังคมยอมรับและเหมาะสมกับเพศ ไม่โกรธง่ายและพยายามทำในสิ่งที่เพื่อนยอมรับมากขึ้น (Mussen, Conger & Kagan, 1969, 505)

เมื่อเด็กเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมจากบ้านมาสู่โรงเรียน เด็กต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ เช่น ครู เพื่อนและสถานที่ เป็นต้น สิ่งแวดล้อมใหม่นี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ของเด็ก อย่างไรก็ตาม เด็กที่มาจากครอบครัวที่อบอุ่นจะมีอารมณ์มั่นคง ปรับตัวได้ง่าย ส่วนเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีปัญหาอาจมีปัญหาทางอารมณ์ด้วย

ลักษณะทางอารมณ์โดยทั่วไปรวมถึง

1. ความรัก เด็กพอใจที่จะได้รับความรัก คำชม ต้องการให้คนอื่นเห็นความสำคัญของตน รู้จักให้ความรัก ความสงสาร และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ตลอดจนเข้าใจอารมณ์และความรู้สึกผู้อื่น
2. ความกลัว เด็กวัยนี้จะมีความกลัวที่สมเหตุสมผลมากขึ้น เพราะเด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญามากขึ้น ความกลัวของเด็กขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม คือ ผู้ใหญ่และเพื่อน เด็กจะเริ่มเปลี่ยนมากกลัวสิ่งที่เกิดขึ้นได้จริง เช่น กลัวไม่มีเพื่อน กลัวเรียนไม่เก่ง กลัวไม่มีอาหารรับประทาน เป็นต้น
3. ความอิจฉาริษยา เด็กจะแสดงออกโดยการอิจฉาเพื่อนร่วมชั้นที่ดีเด่นกว่าตนแทนการอิจฉาน้อง อารมณ์อิจฉาแสดงออกโดยตรงโดยคำพูด เช่น ขวนทะเลาะ พูดจาเยาะเย้ย ข่มขู่ หรือแสดงออกโดยการเมินเฉยไม่ใส่ใจ วิพากษ์วิจารณ์ เป็นต้น
4. ความโกรธ คือ ความรู้สึกไม่พอใจอย่างแรง รู้สึกเกลียด เคียดแค้น

การแสดงอารมณ์โกรธของเด็กจะพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น เช่น จากการแสดงออกทางกายลงมือกระแทกเท้า มาเป็นการควบคุมความรู้สึก แสดงอาการทางสีหน้า หรือการไม่พูดเป็นต้น

5. ความวิตกกังวลกับรูปร่างหน้าตาของตน ความเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย และความเปลี่ยนแปลงทางเพศ (ในช่วงอายุ 11-13 ปี) ซึ่งมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ นอกจากนี้เด็กยังกังวลในเรื่องสุขภาพและความเป็นอยู่ของบุคคลในครอบครัว กลัวความผิดหวังเรื่องการเรียน และการเสียน้ำในหมู่เพื่อนด้วย

พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กอาจแบ่งตามอายุได้ ดังนี้

อายุ 6 ปี - ต้องการความรักจากผู้ใหญ่ ถ้าผู้ใหญ่ให้ความสนใจน้อยมากกว่าตนเองบางครั้งจะอิจฉาและขุ่นเคือง ใฝ่ต่อความรู้สึกของผู้ใหญ่ ชอบคำชมเชย เกือบจะถูกตำหนิ ต้องตำหนิหลังเหตุการณ์นาน ๆ จึงทนได้ บางครั้งเถียงเก่ง ถ้าผู้ปกครองตามใจมากไปจะกลายเป็นเด็กเจ้าอารมณ์ หรือถ้าพ่อแม่บังคับมากเกินไปอาจเกิดอารมณ์เครียดได้

อายุ 7 ปี - อารมณ์ยังเปลี่ยนแปลงอยู่ โกรธง่าย หายเร็ว มีความกังวลเกี่ยวกับโรงเรียน เมื่อเล่นแพ้เพื่อนหรือทำอะไรไม่ได้ตั้งใจจะโกรธ ร้องไห้ หรือแสดงกริยาอื่น ๆ

อายุ 8 ปี - เป็นระยะที่เด็กเริ่มแยกเพศ เด็กหญิงจะเล่นกับเด็กหญิง เด็กชายจะเล่นกับเด็กชาย ทำให้เด็กทั้งสองเพศไม่ถูกกัน มักต่อว่ากัน ต้องการความรัก ชอบได้รับคำแนะนำ คำชมจากพ่อแม่ น้อยใจต่อคำวิจารณ์ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ

อายุ 9 ปี - เนื่องจากประสบการณ์มากขึ้น ทำให้เกิดอารมณ์กลัวสิ่งต่าง ๆ ที่ตนไม่มั่นใจ เช่น ผู้ชายกลัวถูกว่าเป็นผู้หญิง กลัวถูกหัวเราะเยาะ กลัวสอบตก

อายุ 10-12 ปี - มีความกังวลหวังใยสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เช่น สุขภาพของคนในครอบครัว ยังคงกลัวบางสิ่งที่ลึกลับ เช่น ผีหรือความมืด เป็นต้น เด็กหญิงมักกลัวมากกว่าเด็กชาย

โรงเรียนควรมีบทบาทในการพัฒนาอารมณ์ของเด็ก ต่อไปนี้

1. ควรแสดงความรัก และเอาใจใส่ และให้ความยุติธรรมต่อเด็กทุกคน

2. สอนให้เด็กกลัวในสิ่งที่ควรกลัว และกล้าในสิ่งที่ควรกล้า
3. ขอมรับฟังความคิดเห็นของเด็ก ควรให้เด็กมีส่วนร่วมในการออกกฎเกณฑ์หรือชี้แจงให้เด็กเข้าใจก่อนนำมาใช้
4. ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก
5. เปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมที่ตนถนัด ทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง
6. เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์อย่างรุนแรง ควรได้รับการช่วยเหลือเป็นพิเศษ

3. พัฒนาการทางสติปัญญา

พัฒนาการทางสติปัญญาเป็นสิ่งที่คู่ไปกับพัฒนาการทางภาษาและความคิด เมื่อเด็กอายุมากขึ้นพัฒนาการทางภาษาจะดีขึ้น จำคำศัพท์ได้มากขึ้น พูดเป็นประโยคยาวขึ้น ถูกหลักภาษามากขึ้น พัฒนาการทางภาษาของเด็กขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ ทักษะคิดของพ่อแม่และลักษณะนิสัยของบุคคลในครอบครัวมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็กด้วย

เด็กอายุ 6 ปี - เริ่มเข้าใจสัญลักษณ์ต่าง ๆ ทั้งตัวเลข และตัวหนังสือ ยังมีช่วงความสนใจระยะสั้น มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบซักถาม สนใจสิ่งแปลกใหม่

เด็กอายุ 7 ปี - จะมีลักษณะเด่น คือ พัฒนาการทางภาษา มีความสนใจ อยากรู้อยากเห็นในสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล เช่น สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร ทำงานอย่างไร เป็นคนช่างสังเกตจดจำอยากทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จ สนใจในรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ ช่วงความสนใจยังสั้นอยู่ ชอบเล่นบทบาทสมมติเหมือนวัย 6 ปี เข้าใจเรื่อง เวลา ระยะทาง ฤดูกาล ได้

เด็กอายุ 8 ปี - มีความอยากรู้อยากเห็น มีช่วงความสนใจนานขึ้น ฟังคำแนะนำเพื่อทำให้ดีขึ้น เข้าใจคำชี้แจงทำตามได้เป็นขั้น ๆ การสนใจการเล่นของเด็กหญิงและชายจะต่างกัน เด็กชายชอบเล่นแรง ส่วนเด็กหญิงชอบดูรูปภาพ ภาพยนตร์ ทำอาหาร ฟังวิทยุ เป็นต้น เด็กวัยนี้เริ่มแก้ปัญหาได้ ชอบทำตัวเป็นผู้ใหญ่

เด็กอายุ 9-10 ปี - เริ่มทำงานได้ดีขึ้น ทำงานเป็นระบบระเบียบขั้นตอน

สามารถแก้ปัญหาได้ ชอบคิดอย่างมีเหตุผล มีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น จึงไม่ชอบที่จะให้
ผู้ใหญ่บังคับมากเกินไป ความจำดี สนใจเลขที่เป็นโจทย์ปัญหาในชีวิตประจำวัน

เด็กอายุ 11-13 ปี - เริ่มอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ เช่น ความดี ความ
ชั่ว สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ความสามารถทางสมองเพิ่มขึ้น เช่น การ
ใช้เหตุผล ความจำ สมาธิ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ เป็นต้น มีความอยากรู้อยาก
เห็น ชอบแสวงหาความจริงเกี่ยวกับตนเอง สนใจทำงานเพื่อค้นหาความสามารถและ
ประสบการณ์ใหม่ๆ สนใจปัญหาสังคม ชอบอภิปราย แสดงความคิดเห็น มีความคิดริเริ่ม
เข้าใจเรื่องเวลา ลำดับวัน เดือน ปี ได้ถูกต้อง

โรงเรียนควรส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา ดังต่อไปนี้

1. ความสนใจของเด็กในวัยนี้ตอนต้น ๆ ยังสั้นอยู่ ควรกำหนดงานให้ทำทีละ
ขั้นตอน ไม่รวมกันเป็นครั้งเดียวทั้งหมด
2. ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เด็กได้ลงมือกระทำ ปฏิบัติกิจกรรมให้
เด็กได้จับต้อง สัมผัส ค้นคว้า เรียนจากประสบการณ์ตรง จากสื่อที่เป็นของจริง จากการใช้
เคลื่อนไหว และมีปฏิสัมพันธ์กับคน สื่อ และสิ่งแวดล้อม
3. ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาด้วยตนเอง ส่งเสริม
การอ่าน ค้นคว้าจากการไปศึกษานอกห้องเรียนหรือแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นการ
ส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก

4. พัฒนาการทางสังคม

พัฒนาการทางสังคมมีผลสืบเนื่องมาจากหลายสาเหตุ รวมทั้งพัฒนาการทาง
ร่างกาย พัฒนาการทางสติปัญญา และอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม นั่นคือ ถ้าเด็กได้รับการ
ตอบสนองจากสังคม สิ่งแวดล้อมในทางที่ดีจะทำให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง รู้จัก
นับถือตนเอง แต่ถ้าเด็กไม่พร้อมสำหรับการเผชิญปัญหาก็จะนำไปสู่ความผิดปกติทางจิตได้

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวเด็กและสิ่งแวดล้อม จะทำให้เด็กงอกงามทาง
ด้านสังคมได้ช้าหรือเร็ว พัฒนาการทางสังคมโดยทั่วไปในวัยนี้มีดังนี้

1. การปรับตัวทางสังคมของเด็ก

เด็กเริ่มเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมจากบ้านมาสู่โรงเรียน โรงเรียนจึงเป็น

ศูนย์กลางทางสังคมของเด็กวัยนี้ เด็กเรียนรู้บทบาท กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เรียนรู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อน ดังนั้น เด็กจะค่อย ๆ เปลี่ยนจากการยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (egocentric) มาเป็นการยอมรับความสำคัญของคนอื่น รู้จักฟังคนอื่นพูด เริ่มปฏิบัติตามคำสั่งครู และสามารถทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ได้

เด็กวัยนี้กำลังเรียนรู้และปรับตัวเตรียมเป็นผู้ใหญ่ กำลังแสวงหาความเชื่อมั่นและรูปแบบของตัวเอง ชอบเลียนแบบพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่เด็กพอใจ เช่น ครู ต้องการความเป็นอิสระ ไม่ชอบถูกบังคับ ชอบคำแนะนำมากกว่าคำสั่ง สามารถร่วมกันตั้งกฎระเบียบต่าง ๆ ได้

2. ความสัมพันธ์กับบ้าน

โรงเรียนและกลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลสำคัญต่อบุคลิกภาพของเด็กในวัยนี้ พ่อแม่จะมีอิทธิพลต่อเด็กลดลงกว่าในวัยที่เป็นเด็กเล็ก อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของความสัมพันธ์ทางบ้านที่มีต่อเด็กยังคงมีอยู่ กล่าวคือ ถ้าเด็กมีประสบการณ์ทางบ้านที่ดี ก็จะประสบความสำเร็จในการปรับตัว การเข้าสังคม และการเรียน ส่วนเด็กที่มีพื้นฐานที่ไม่ดีจากทางบ้าน ก็จะประสบปัญหาทางด้านอารมณ์ สังคม และการเรียน

ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ เด็กในวัยนี้จะยอมรับความสำคัญของเพื่อน เลียนแบบเพื่อน ซึ่งบางครั้งจะขัดแย้งกับความต้องการ หรือค่านิยมของทางบ้านได้

3. ความสัมพันธ์กับเพื่อน

ในช่วงวัยประถมศึกษาานั้น ความสำคัญของพ่อแม่จะเริ่มลดลง ผู้ที่เริ่มเข้ามามีบทบาทแทนที่ในช่วงอายุ 6-9 ปี คือ ครู ถ้าครูมีบทบาทที่ถูกต้องจะช่วยให้เด็กเรียนรู้ แก้ไขปรับปรุงตนเองในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น แต่เมื่อเด็กโตขึ้นเรื่อย ๆ ผู้ที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ เพื่อน เด็กจะค่อย ๆ เรียนรู้ที่จะเข้ากับเพื่อนให้ได้ (Constanzo, P.R. & Shaw, M.E., 1966, 967)

บุคลิกภาพของเด็กวัยนี้จะค่อย ๆ สร้างขึ้นเมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ เด็กเริ่มเรียนรู้บทบาททางเพศของตนโดยเด็กจะแยกกลุ่มระหว่างเด็กชายกับเด็กหญิง และมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพของความเป็นชายหรือหญิง เด็กที่ไม่เป็นที่ยอมรับของเพื่อน จะเป็นคนที่มีปมด้อย ไม่มีความสุข เก็บตัวหรือก้าวร้าว เป็นคนมองโลกในแง่ร้าย

พัฒนาการทางสังคมของเด็กประถมศึกษา อาจแบ่งออกได้ตามช่วงอายุต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

อายุ 6-7 ปี - เด็กวัยนี้ยังมีลักษณะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางอยู่ (egocentric) ยังคือ รั้น ให้ทำอะไรมักปฏิเสธ พยายามครอบครองเป็นเจ้าของสิ่งต่าง ๆ ต้องการเป็นที่หนึ่ง เมื่อแข่งขันอยากชนะ ถ้าแพ้ก็คิดว่าไม่ยุติธรรม

อายุ 7 ปี - การยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางจะเริ่มหายไป ชอบคิดอะไรฟุ้งซ่าน เจ้าอารมณ์ หงุดหงิดง่าย ชอบอยู่คนเดียว การเล่นยังไม่แยกเพศ ผู้ใหญ่ต้องเข้าใจ อคทน และใช้เหตุผลให้ความรักและความอบอุ่น

อายุ 8 ปี - จะเริ่มเข้ากลุ่มเพื่อนโดยแยกตามลักษณะเพศ การเลือกคบเพื่อนมีแนวโน้มจะเลือกเพื่อนที่มีความใกล้ชิดกัน เช่น ชั้นเดียวกัน บ้านใกล้กัน หรือสติปัญญาใกล้เคียงกัน เมื่อสิ้นสุดวัยนี้จะคบเพื่อนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมใกล้เคียงกัน

อายุ 9 ปี - เริ่มเล่นแยกเพศ เด็กหญิงเล่นกับเด็กหญิง เด็กชายเล่นกับเด็กชาย ชอบอยู่คนเดียว เริ่มรู้สึกว่าตนเป็นผู้ใหญ่ ชอบความอิสระ สนใจสิ่งแวดล้อม

อายุ 10-13 ปี - เริ่มมองโลกในแง่ดีมากขึ้น เพื่อนมีอิทธิพลมากเพราะกำลังเข้าสู่วัยรุ่น เริ่มมีพฤติกรรมที่เป็นของตัวเอง ตัดสินใจเอง ชอบอิสระ ขอมรับกฎเกณฑ์ และระเบียบปฏิบัติของกลุ่ม เช่น การพูด การแต่งกาย เป็นต้น เด็กหญิงและเด็กชายจะเล่นด้วยกันน้อยลง ในช่วงปลายของวัยนี้ เด็กเริ่มสนใจเพื่อนต่างเพศโดยระยะแรกจะสนใจเป็นกลุ่มรวม ๆ ก่อน ต่อมาจึงเลือกสนใจเฉพาะคน

โรงเรียนควรส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม โดยตระหนักว่าพัฒนาการทางสังคมของเด็กเริ่มจากการที่เด็กยึดพ่อแม่เป็นสำคัญ มาสู่ตนเอง ครู และเพื่อนตามลำดับ ควรส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มในทางที่ถูกแก่เด็ก ฝึกนิสัยรักการทำงาน หรืออยู่ร่วมกับผู้อื่น ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตาม รู้จักบทบาทหน้าที่ของตน รู้จักเคารพระเบียบวินัยในการอยู่ร่วมกัน ปลุกฝังให้เด็กมีความร่วมมือ ความรับผิดชอบ ความคิดสร้างสรรค์ ความกล้า ความยุติธรรม ความเมตตา และซาบซึ้งในความงาม

ภาพที่ 1 โรงเรียนควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ส่งเสริมพัฒนาการให้แก่เด็ก
ในทุก ๆ ด้าน

ลำดับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

เพียเจต์ (Piaget) เชื่อว่าเด็กจะสร้างองค์ความรู้โดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและมีความกระตือรือร้นในการเรียน (active learning) โดยผ่านการดูดซึม (assimilation) ข้อมูลใหม่ที่สอดคล้องกับโครงสร้าง (structure หรือ schemes) เดิมที่มีอยู่เข้าไปในความรู้เดิม หากประสบการณ์ใหม่ที่รับเข้ามามีความแตกต่างจากโครงสร้างความรู้เดิม จะต้องมีการตรวจสอบเพื่อปรับโครงสร้างความรู้เดิมที่มีอยู่ให้เป็นโครงสร้างใหม่ขึ้นมา (Accommodation) จนผสมผสานความคิดใหม่ให้กลมกลืนกับความคิดเก่า สภาพเช่นนี้จะก่อให้เกิดความสมดุล (Equilibrium)

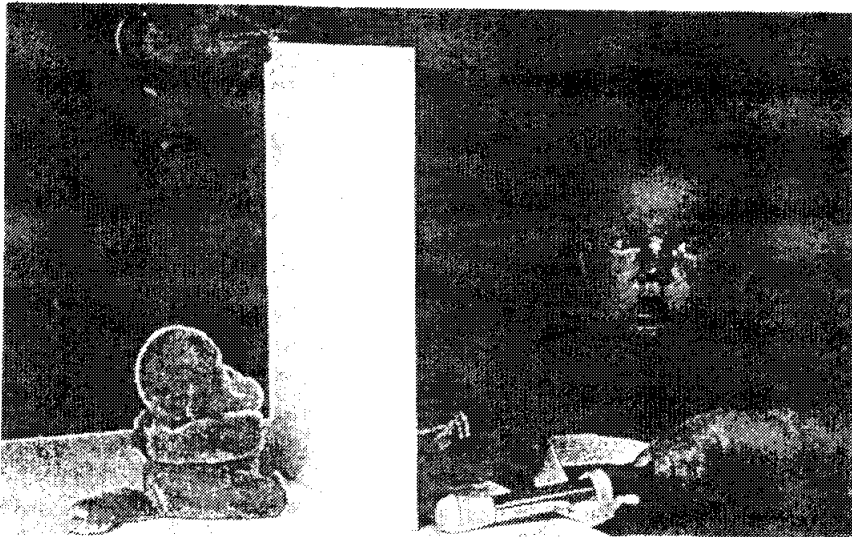
พัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์นี้มี 4 ขั้นด้วยกัน คือ Sensorimotor, Pre-operational, Concrete Operational and Formal Operational โดยเริ่มจากโครงสร้างของสัญลักษณ์ (Symbolic) เหตุผล (logical) และโครงสร้างแบบนามธรรม (abstract) พัฒนาการ

ทางสติปัญญานี้จะเป็นไปตามลำดับขั้นตอนเริ่มจากขั้นที่ 1 – ขั้นที่ 4 โดยไม่มีการข้ามลำดับขั้นตอนของพัฒนาการ ซึ่งช่วงอายุที่กำหนดไว้ในแต่ละขั้นนั้นเด็กอาจพัฒนาช้าหรือเร็วกว่าช่วงอายุที่กำหนดไว้ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน

ลำดับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ 4 ขั้นตอน (Bukatko & Daehler, 1992) ได้แก่

1. Sensorimotor Stage (แรกเกิด – อายุ 2 ปี) เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับประสาทสัมผัสทั้งห้าและเรียนรู้จากการลงมือกระทำ และเด็กจะเริ่มค่อย ๆ แยกตัวของเด็กจากสิ่งแวดล้อมภายนอก

ลักษณะที่เด่นชัดของเด็กในวัยนี้ ในช่วงอายุ 4 เดือนขึ้นไป คือ ความคงอยู่ของวัตถุ (Object concept or object permanence) หมายถึง การที่เข้าใจว่าวัตถุนั้น ๆ ยังคงอยู่ แม้จะมองไม่เห็นวัตถุ เด็กในวัยนี้ชอบเล่น จ๊ะเอ๋ ทำให้รู้ว่าการไม่ปรากฏของสิ่งของเป็นเพียงชั่วคราว

ภาพที่ 2 เด็กอายุต่ำกว่า 3-4 เดือน ไม่เข้าใจเรื่องของความคงอยู่ของวัตถุ จึงแสดงราวกับว่าของที่ถูกซ่อนไว้ไม่ได้มีอยู่ตรงนั้นแล้ว

ที่มา: Bukatko, D. & Daehler, M.W. (1990, 321) **Child Development: A Topical Approach**. MA: Houghton: Mifflin.

2. Preoperational Stage (ประมาณ 2-7 ปี)

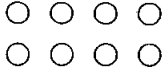
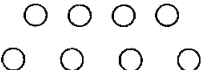

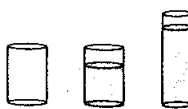

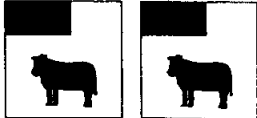
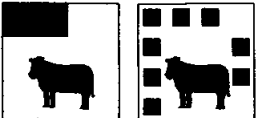
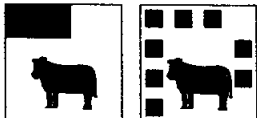

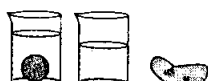
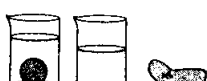
2.1 ลักษณะเด่นของเด็กในวัยนี้ คือ

1. **Semiotic function** ลักษณะของ Semiotic เป็นลักษณะที่เด่นชัดของความสามารถทางสติปัญญาที่ส่งเสริมให้เด็กคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตและอนาคต และการใช้ภาษา นับเป็นความสามารถที่เด็กใช้สัญลักษณ์ วัตถุ หรือคำพูดแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ เช่น เด็กในวัยนี้เล่นกับไม้บล็อกราวกับว่ามันเป็นรถยนต์คันหนึ่ง หรือวาดรูปลูกโป่งที่เด็กได้รับเป็นของขวัญวันเกิดที่ผ่านมาแล้ว เป็นต้น

นอกจากนี้ลักษณะของ Semiotic จะเป็นพื้นฐานของจินตนาการ การเล่นสมมติและการวาดภาพ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่สำคัญของเด็กเล็กในช่วงอนุบาลและประถมศึกษาตอนต้น

2. **ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric)** หมายถึง การที่เด็กมองอะไรจากความคิดของตัวเอง ไม่สามารถเข้าใจความคิดของคนอื่น คิดว่าสิ่งที่ตัวเองคิดถูกต้องและเป็นไปได้ แล้วคิดว่าทุกคนจะคิดและรู้สึกเหมือนตน โดยจะเห็นได้จากภาษาและพฤติกรรมทางสังคมที่จะยึดตนเองเป็นหลัก ภาษาที่พูดจะเป็นแบบ Collective monologues คือ ชอบพูดกับตัวเองต่อหน้าคนอื่น เป็นการพูดที่ไม่มีการสื่อสารและไม่สนใจว่าคนอื่นจะฟังหรือไม่พอโตขึ้นอายุประมาณ 6-7 ปี การสื่อสารจะมีลักษณะ Social Speech ภาษาพูดมีการสื่อสารมากขึ้น

3. **ความคงตัว (Conservation)** หมายถึง จำนวนสิ่งของที่มีอยู่จำนวนหนึ่ง ถึงแม้จะเปลี่ยนรูปร่างไปแต่จำนวนก็ยังคงเดิม เด็กในวัยนี้ไม่เข้าใจเกี่ยวกับความคงตัว ไม่สามารถแก้ปัญหาอย่างสมเหตุสมผล และขาดความยืดหยุ่นในการใช้ความคิด ดังภาพที่ 3

CONSERVATION TASK	PHASE 1	PHASE 2	PHASE 3
Number	 <p>"Are there the same number or a different number?"</p>	 <p>"Now watch what I do." (Spreading)</p>	 <p>"Are there the same number or a different number?"</p>
Length	 <p>"Are they the same length or a different length?"</p>	 <p>"Now watch what I do." (Moving)</p>	 <p>"Are they the same length or a different length?"</p>
Liquid Quantity	 <p>"Do they have the same amount of water or a different amount?"</p>	 <p>"Now watch what I do." (Pouring)</p>	 <p>"Do they have the same amount of water or a different amount?"</p>
Area	 <p>"Do each of these two cows have the same amount of grass to eat?"</p>	 <p>"Now watch what I do." (Spreading)</p>	 <p>"Now does each cow have the same amount of grass to eat, or does one cow have more?"</p>
Volume	 <p>"Does the water level rise equally in each glass when the two balls of clay are dropped in the water?"</p>	 <p>"Now watch what I do." (Removing one ball of clay from water and reshaping)</p>	 <p>"Now will the water levels rise equally, or will one rise more?"</p>

ภาพที่ 3 แสดงลักษณะของ Conservation (ความคงตัว)

ใน phase ที่ 1 เด็กจะยอมรับว่า ของ 2 สิ่งเท่ากัน (ตัวเลข, ความยาว, ปริมาณของน้ำ, พื้นที่, และปริมาณ)

ใน phase ที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างของสิ่งของ 1 สิ่ง แต่จำนวนยังคงเดิม

ใน phase ที่ 3 จะถามเด็กว่า จำนวนสิ่งของที่มีอยู่จำนวนหนึ่งถึงแม้จะเปลี่ยนรูปร่างไป แต่จำนวนจะคงเดิมหรือไม่ สำหรับเด็กที่เข้าใจเรื่องความคงตัว จะตอบว่าจำนวนจะเท่าเดิม

ที่มา: Bukatko, D. & Daehler, M.W. (1992, 323) *Child Development: A Topical Approach*. MA: Houghton: Mifflin.

3.1 การมองอะไรได้แง่เดียว (Concentration) เช่น เด็กจะบอกว่าน้ำในภาชนะ และ เท่ากัน แต่ถ้าเราเทน้ำจากภาชนะ A ใส่ในภาชนะ C

เด็กจะบอกว่าน้ำในภาชนะ C ที่มีทรงสูงจะมีน้ำมากกว่าน้ำในภาชนะ A ซึ่งเป็นทรงเตี้ยปากกว้าง นั่นคือ เด็กจะมองที่ความสูงอย่างเดียว

3.2 การไม่สามารถคิดย้อนกลับได้ (A lack of reversibility) หมายถึง การที่เด็กไม่สามารถคิดภาพย้อนกลับจากการเทน้ำจากภาชนะ C ทรงสูงมาสู่ภาชนะ A ทรงเตี้ย ปากกว้าง เพราะถ้าเด็กคิดย้อนกลับได้ เด็กจะเข้าใจว่าภาชนะในลักษณะที่ต่างกัน 2 ลักษณะนี้ จุน้ำที่มีปริมาณเท่า ๆ กัน เหมือนที่เด็กทำในตอนแรก (เมื่อเริ่มเทน้ำใส่ภาชนะ A และ B ที่ขนาดและรูปทรงเดียวกัน)

3.3 การพิจารณาที่สถานภาพ (focus on states) โดยมีได้คำนึงถึง เหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นระหว่างสถานภาพนั้น ๆ ในกรณีนี้เด็กคำนึงถึงเฉพาะลักษณะของภาชนะอย่างเดียว แทนที่จะนึกถึงลำดับเหตุการณ์ หรือขั้นตอนในการเทน้ำ ทำให้เด็กไม่สามารถเข้าใจเรื่องความคงตัวได้

3. The Concrete Operational Stage (อายุประมาณ 7-11 ปี)

เด็กในวัยนี้เริ่มที่จะเข้าใจเรื่องของความคงตัว เริ่มที่จะเข้าใจเกี่ยวกับความยาว ตัวเลข หรือปริมาณของน้ำได้ และในที่สุดเด็กจะเข้าใจเรื่อง volume

เด็กเข้าใจเรื่องของการคิดย้อนกลับ (reversibility) สามารถนึกภาพการเทน้ำจากภาชนะ C มาสู่ภาชนะ A ได้ และอาจกล่าวได้ว่าเด็กเริ่มคิดในเชิงตรรกวิทยา นอกจากนี้การยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางจะลดลง ทำให้เด็กเข้าใจการรับรู้ ความเชื่อ ความรู้สึกของผู้อื่น

4. The Formal Operational Stage (อายุประมาณ 11-15 ปี)

เด็กเริ่มเข้าสู่พัฒนาการทางสติปัญญาขั้นสุดท้ายของเพียเจต์ ในวัย 11-15 ปี เด็กจะคิดได้อย่างมีเหตุผลและคิดในนามธรรม (abstract) รู้จักตั้งสมมติฐาน เข้าใจเรื่องเวลา สัญลักษณ์ และทฤษฎีต่าง ๆ เด็กจะเข้าใจคำถามในลักษณะที่ถามว่า “บิลดีกว่าแซม แต่สูงกว่าจิม ดังนั้น ใครสูงกว่ากัน” เป็นต้น

ลำดับขั้นการพัฒนาบุคลิกภาพของอีริกสัน (Erikson)

อีริกสัน ได้แบ่งลำดับขั้นพัฒนาทางบุคลิกภาพไว้ 8 ขั้น ดังนี้ (Dukatko, D. & Daehler, M.W., 1990, 67)

1. **Trust vs. Mistrust** ความวางใจกับความไม่วางใจ อายุแรกเกิด - 1 ½ ขวบ เด็กที่ได้รับความรักการดูแลเอาใจใส่จึงจะเกิดการพัฒนาความวางใจ มองโลกในแง่ดี แต่สำหรับเด็กที่ถูกทอดทิ้ง โตขึ้นจะเกิดความไม่ไว้วางใจใครทั้งสิ้น มองโลกในแง่ร้าย

2. **Autonomy vs. Shame, Doubt** ความเป็นอิสระเชื่อมั่นกับอายหรือสงสัย อายุ 1 ½ - 3 ขวบ ถ้าเด็กเกิดความวางใจจะทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง ช่วยเหลือตนเองได้ พ่อแม่จึงควรปล่อยให้เด็กทำอะไรด้วยตนเอง ในทางตรงข้าม การที่พ่อแม่ปกป้องลูกมากเกินไปหรือคว่ำลงโทษลูก ลูกจะเกิดความอายและความสงสัยขึ้นมา

3. **Initiative vs. Guilt** ความคิดริเริ่มกับความรู้สึกลึกผิด อายุ 3-6 ขวบ เมื่อเด็กมีความคิดริเริ่มที่จะทำอะไร ควรปล่อยให้เด็กทำตามความคิดของเขา การที่เด็กถูกบีบบังคับมาก และจำต้องทำตามผู้ใหญ่ต้องการจะทำให้เด็กรู้สึกลึกผิด เกิดความตึงเครียด วิตกกังวล เพราะธรรมชาติของเด็กจะมีความรู้สึกเช่นนี้อยู่ในตัว และในวัยนี้เด็กจะแสดงถึงความงอกงามของความเป็นเพศแห่งตน โดยเด็กชายจะสนใจแม่เป็นพิเศษ ขณะเดียวกันเด็กหญิงจะให้ความสำคัญกับพ่อเป็นพิเศษ

4. **Industry vs. Inferiority** อุตสาหกรรมกับต่ำต้อย อายุ 6-11 ปี ถ้าเด็กเกิดความวางใจ ความเป็นอิสระเชื่อมั่น มีความคิดริเริ่มในขั้นแรกแล้วจะทำให้เป็นคนอุตสาหกรรม ยิ่งถ้าได้รับแรงกระตุ้นจากผู้ใหญ่ก็จะทำให้เด็กเป็นคนมุมานะ อยากทำงานให้สำเร็จ ในทางตรงข้าม ถ้าเด็กถูกสะกดกั้นพฤติกรรมอันพึงประสงค์ต่าง ๆ กล่าวคือ เมื่อเด็กเกิดความไม่วางใจ อายหรือสงสัย มีความรู้สึกลึกผิด เด็กก็จะไม่มีความอุตสาหกรรม ชีวิตล้มเหลว เรียนไม่ทันเพื่อน ทำงานเข้ากับเพื่อนไม่ได้ ปรับตัวไม่ได้ ทำให้เด็กมีปมด้อย เกิดความต่ำต้อย

5. **Identity vs. Role Diffusion** เอกลักษณะกับสับสนในบทบาทของตน อายุ 12-18 ปี เมื่อเด็กมีความอุตสาหกรรมเขาก็จะค้นพบเอกลักษณ์ของตน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเอกภาพของตนถ้าเด็กมีพื้นฐานที่ดีเมื่อมาโรงเรียนจะช่วยประคับประคองให้เขามี

เอกลักษณ์ที่มั่นคง ในทางตรงข้ามเด็กที่ไม่มั่นใจในตนเอง สับสนในบทบาทของตน ทำให้เป็นคนล้มเหลว

6. **Intimacy vs. Isolation** มีเพื่อนมีความรัก กับ โดดเดี่ยว ขาดเพื่อน ช่วงอายุ 18-30 ปี ถ้ามีพัฒนาการมาดีจะเป็นคนที่มีเพื่อนฝูงมากมาย เห็นความสำคัญและคุณค่าของชีวิต คู่ ในทางตรงข้ามจะเป็นคนที่มีความอ้างว้าง โดดเดี่ยว

7. **Generativity vs. Stagnation** มีชีวิตชีวา กับ เซ็ง เบื่อหน่ายกับชีวิต อายุ 30-60 ปี ถ้าได้รับความสำเร็จจะเป็นคนที่มีชีวิตชีวา บุคลิกภาพกระฉับกระเฉง มีครอบครัว สร้างฐานะ ในทางตรงข้ามถ้าชีวิตไม่สมหวังในเรื่องความรัก จะกลายเป็นคนที่หงุดหงิด เอาแต่ใจ ดูไร้ค่า เกิดความเบื่อหน่าย

8. **Integrity vs. Despair** มั่นคงสมบูรณ์กับสิ้นหวัง อายุ 60 ปีขึ้นไป เมื่อได้รับความสำเร็จ มีชีวิตชีวาแล้ว ก็จะเกิดการพัฒนาความคิดเป็นคนดี มีศีลธรรม ชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีความมั่นคง ในทางตรงข้าม ถ้าเป็นคนที่ย่ำแย่ ก็จะเกิดความสิ้นหวัง มองโลกในแง่ร้าย

การประยุกต์ใช้หลักพัฒนาการในการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1. เพื่อจัดบรรยากาศในการเรียนการสอน

1.1 เด็กในวัยนี้จะมีความสนใจสั้น เมื่อเรียนมากจะอ่อนเพลีย และเกิดความเบื่อหน่าย ครูจะต้องให้เด็กได้พักบ้าง

1.2 จัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน โดยให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก

1.3 จัดบรรยากาศให้เด็กรู้สึกปลอดภัยทั้งร่างกาย-จิตใจ เพราะฉะนั้นครูอย่าเกรี้ยวกราดกับเด็กมาก อย่าพูดจาเยาะเย้ยเด็ก ครูต้องคอยดูแล

1.4 ครูต้องให้ความรัก ความสนใจ และต้องยอมรับว่าเด็กเป็นส่วนหนึ่งของห้อง การจัดกิจกรรมควรส่งเสริมความสามารถของเด็ก อาจให้เด็กแสดงผลงานหน้าชั้น ให้เด็กเก่งช่วยเด็กอ่อน และครูควรจำชื่อเด็กให้ได้

1.5 ครูควรพยายามส่งเสริมให้เด็กมีความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม โดยครูอาจมอบหมายหน้าที่ให้ไปทำ

2. เพื่อจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้

2.1 ครูต้องรู้จักธรรมชาติ ความต้องการ ความสนใจ และเข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เด็กแสดงออก เพื่อเข้าใจถึงต้นเหตุของปัญหา และสามารถแก้ปัญหาได้

2.2 ครูต้องมีความรู้ ความเข้าใจ พัฒนาการด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดสภาพแวดล้อม ประสบการณ์ ตลอดจนกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กแต่ละคน และเพื่อส่งเสริมให้เด็กพัฒนาไปตามศักยภาพและเป็นฐานของพัฒนาการในขั้นต่อไป

2.3 ครูต้องเข้าใจถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคน โดยสามารถจัดกิจกรรมที่สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดกิจกรรมเดี่ยว กิจกรรมกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ เป็นต้น แต่ควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้เคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

2.4 เด็กเรียนรู้ได้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรม จับต้องได้ เด็กจะต้องลงมือกระทำ มีการเคลื่อนไหว ควรส่งเสริมให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง ให้ใช้ประสบการณ์ตรง (การเรียนรู้ของเด็กเริ่มจาก 3 มิติ สู่ → 2 มิติ และ → 1 มิติ)

2.5 ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจสิ่งแวดล้อม และได้แก้ไขปัญหา เด็กวัยนี้กำลังอยากรู้อยากเห็น ฉะนั้น ครูต้องสร้างแรงจูงใจให้กับเด็กโดยใช้แรงเสริม เช่น คำชม

2.6 เด็กต้องการอิสระ ขณะเดียวกันเด็กก็ต้องการความช่วยเหลือ